

Systematisk botanik og dendrologi

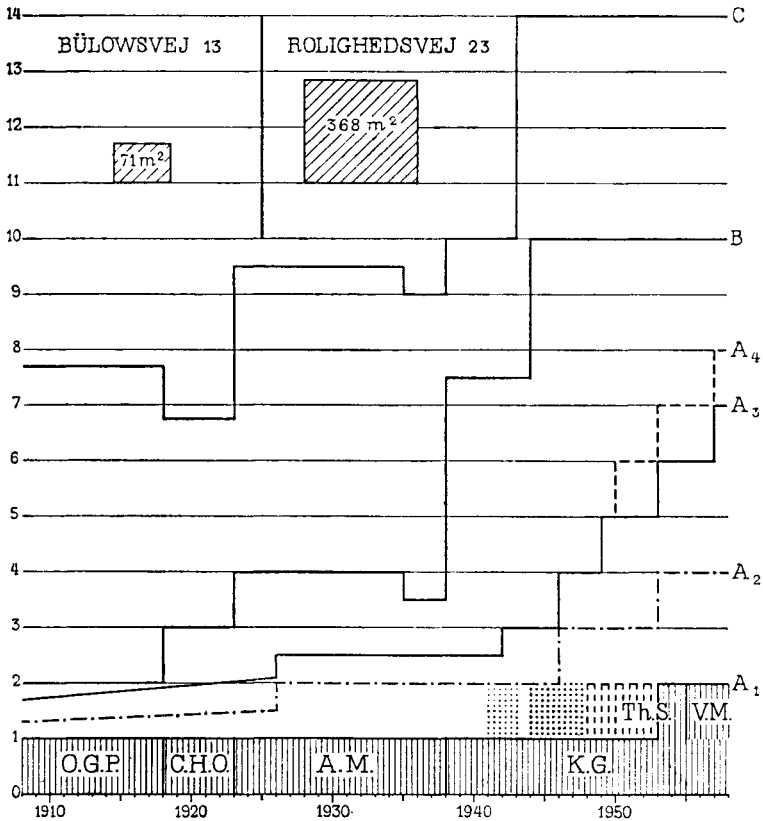
Indlæg til Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskoles Jubilæumsskrift 1958,
side 127

De to afdelinger for systematisk botanik og dendrologi har til huse i østfløjen på 2. sal i bygningen på Rolighedsvej. De har her – bortset fra pladsmangel og adskillige andre mangler – rig lejlighed til et værdifuldt samarbejde med de andre beslægtede botanisk-biologiske grundvidenskabs-afdelinger og jordbrugs-afdelinger, som findes i samme bygning.

Det undervisningsområde, der hører under Afdeling for systematisk Botanik, er: 1. planternes formlære og slægtskabslære for alle Højskolens studieretninger (elementær botanik), 2. landbrugsbotanik, 3. veterinærbotanik, 4. botanik for landinspektører, 5. havebrugsbotanik og 6. forstbotanik. Når engang den længe drøftede nye studieordning kan blive gennemført, vil botanik helt bortfalde for de mejeribrugsstuderendes vedkommende, og blandt Veterinær-afdelingens lærere har der engang imellem været flertal for at afskaffe botanik ved dyrlægestudiet.

Dendrologisk Afdeling er et ret nyt skud på Afdelingen for systematisk Botanik, udsprunget af dennes arbejde. Den kan imidlertid sammenlignes med et ufødt – omend fuldbåret – foster, for så vidt som den endnu befinder sig i moders liv, d. v. s. har et lille, snævert rum indenfor moderafdelingens stærkt spændte rammer. Dendrologisk Afdelings arbejdsområde er dels forskning af vedplanter, dels bestemmelse og revision af plantebestanden i Højskolens to haver og to arboreter.

Af begivenheder i de år, der er gået siden Højskolens 50-års jubilæum i 1908, er blandt de største for Afdeling for systematisk Botanik dens flytning fra 2 rum (gulvflade 71 m²) i den gamle hovedbygning på Bülowvej til dens nuværende lokaler, 10 rum + en lang, bred gang og en drivhusaltan (368 m²); smlgn. også figuren. Men den trinvisse forøgelse af afdelingens personale, som har fundet

AFDELINGEN FOR SYSTEMATISK BOTANIK
 Grafisk fremstilling af udviklingen 1908—58 (se teksten)

sted siden midten af 40'erne, er også af meget stor betydning, ikke mindst derved, at den ved flytningen i 1925 opnåede rigelighed af plads, nu er svundet ind til en udtalt pladsmangel og utilfredsstillende arbejdsforhold såvel for personalet selv som for de studerende, der skal benytte afdelingens samlinger.

Den vedføjede grafiske fremstilling viser nogle træk i afdelingens udvikling fra 1908 til 1958. Øverst t. v. sammenligning af afdelingens gulvareal før og efter flytningen (1925), som er markeret ved en lodret streg. A₁ professorer: O. G. PETERSEN, C. H. OSTENFELD, A. MENTZ, K. GRAM, Th. SØRENSEN og V. MIKKELSEN. A₂ amanuenser (eller videnskabelige assistenter, såvel fastansatte som honorarlønnede); herunder betyder fintprykket areal, at amanuensen uden vederlag har holdt ca. halvdelen af forelæsningerne, men ikke eksamineret. Groftprykket areal betyder, at amanuensen mod et

beskedent vederlag har afholdt ca. halvdelen af forelæsningserne og eksamineret i nogle af de pågældende discipliner. Felt med afbrudte streger betyder, at amanuensen var selvstændig lektor i fagene landbrugsbotanik, veterinærbotanik og botanik for landinspektører. A₃ afdelingens samlede personale, altså inklusive betjent og kontor-damer. A₄ den stiplede kurve, dendrologen, hvis afdeling har et af afdelingens rum og benytter dens tekniske personale. B er antallet af ekskursionsdage pr. semester. C er det gennemsnitlige, ugentlige timetal i undervisningstiden.

Ændringer i personale, ekskursionsdage og timetal er givet for begyndelsen af det år, hvori ændringen er sket. Enkelte små variationer i timetal og ekskursionsdage er der ikke gjort rede for. Men den grafiske fremstilling giver ikke et udtømmende billede af personernes virke og afdelingens liv i det hele taget. I det følgende er det forsøgt at sætte lidt kød på figurens skelet.

OTTO GEORG PETERSEN, der blev professor 1903 efter i 10 år at have været lektor i afdelingens fag, var her ganske utvivlsomt den rette mand på den rette post. Han ydede indenfor alle fagene og specielt på forstbotanikkens og dendrologiens område en betydelig indsats. Han har i sin udmærkede bog »Træer og Buske«, som kom i 1916, med det lune, som var en væsentlig del af hans natur, i forordet givet en karakteristik af sig selv: »Forfatteren til denne Bog er ikke Dendrolog. Denne Udtalelse forrest i Fortalen til en Dendrologi kunde synes noget betænkelig; men Sagen har sin Rigtighed. For at kunne kaldes Dendrolog kræves der et ganske andet, mere indgaaende Kendskab til Frilands-Trævæksten end Forf. er i Besiddelse af . . . Der kræves m. a. O. mange Aars Fortrolighed med Trævæksten og, jeg kunde gerne sige, en vis Forkærlighed for denne, saa at han i Vedplanterne ser nogle helt andre og bedre Væsener end i Urterne. Det er ikke Forf.s Standpunkt.«

Ikke desto mindre var hans arbejde her på Højskolen præget af hans store kærlighed til dendrologien og forstbotanikken, og bortset fra nogle afhandlinger, der var næsten afsluttet, før han kom herud, en lærebog i systematisk botanik, nogle nekrologer, biografier og anmeldelser og en enkelt lille afhandling om græsser, er de 40 publikationer, han udsendte i de 25 år, han virkede ved Højskolen, af rent dendrologisk eller forstbotanisk indhold. Hans »Forstbotanik«, som kom i 1908 (2. udg. 1920), er en meget værdifuld, både særpræget og indholdsrig bog.

I O. G. PETERSEN'S tid var mag. scient. EINAR LARSEN assistent ved de botaniske fag, d. v. s. fælles for 3 afdelinger (syst. bot., plante-

fysiologi og plantepatologi), men gled efterhånden mere og mere over til kun at varetage opgaverne indenfor Afdelingen for systematisk Botanik. Magister LARSEN fortsatte som afdelingens assistent (fra 1931 amanuensis) til 1943, d. v. s. til 38 år efter hans ansættelse. Han holdt alle forelæsningsrækkerne under professor MENTZ's sygdomsperioder og overtog ca. halvdelen af undervisningen uden vederlag, da jeg fik Højskolen overtalt til at tro på, at jeg ikke kunne overkomme alle de mange forelæsninger.

EINAR LARSEN var en meget flittig, omhyggelig og elskelig mand. Hans elskelighed og en ikke ringe lighed med THORVALDSEN's Kristus gav anledning til, at de studerende mand og mand imellem kaldte ham Reserve-Jesus. Han havde glædet sig til at holde 40-års jubilæum ved Højskolen, men hans hustrus død, besættelsens uhygge og ikke mindst undertegnede som ny kost på afdelingen bevirkede, at han søgte sin afsked, da han fyldte 65 år. Måske var der også ved det arbejde, han påtog sig med at holde temmelig mange forelæsninger, lagt for stor en byrde på hans skuldre.

Da O. G. PETERSEN, 71 år gammel, i 1918 søgte og fik sin afsked, blev inspektør ved Universitetets botaniske Museum, dr. phil. CARL EMIL HANSEN-OSTENFELD hans efterfølger ved afdelingen. C. H. OSTENFELD var en alsidig botaniker med speciel interesse indenfor floristik, vegetationsbeskrivelser og diatomeer. Hans arbejde ved Højskolen fik ham til at beskæftige sig med de danske træers og buskes systematik og udbredelse. Det resulterede i 2 afhandlinger, »Vore Ælme-Arter« (1918) og »Vore Linde-Arter« (1920). I 1922 udkom hans lærebog i botanik, »Grundrids til den systematiske Botanik med særligt Hensyn til Landbrugets Planter«, der blev lærebog i elementær botanik for alle studieretninger ved Højskolen. Som udsprunget af hans kun 5-årige lærertid her betragter jeg også de 2 betydelige afhandlinger om slægten Lærk, som han skrev sammen med nuværende arboretforstander, dr. agro. C. SYRACH LARSEN. De blev publiceret i 1930, året før hans død.

OSTENFELD var meget interesseret i den forestående flytning af afdelingen og udarbejdede sammen med Højskolens daværende overgartner, V. J. ANDERSEN, en detailleret og meget omhyggelig gennemtænkt plan for et studiekvarter i haven på Rolighedsvej. Planen omfattede et stort, systematisk ordnet afsnit, en fyldig samling af træer og buske, der træffes i danske skove og krat, en stor gruppe specielle planter for veterinærstuderende og forskellige biologiske kvarterer. Det var OSTENFELD's mening, at de nævnte partier skulle bestyres af Afdelingen for systematisk Botanik. Imidlertid søgte og

fik OSTENFELD professoratet i botanik ved Universitetet, inden flytningen fandt sted, og inden sagen var endelig ordnet. Højskolens haver fik en ny bestyrer, der påtog sig den fulde ledelse. En væsentlig del af OSTENFELD's plan blev fulgt, men vedplante-samlingen blev strøget, og vor afdeling fik så godt som ingen indflydelse på den fremtidige drift. Først i 1957 er det kommet så vidt, at afdelingen har mulighed for helt at gennemføre OSTENFELD's og ANDERSEN's plan efter dens princip, men naturligvis noget modificeret med hensyn til selve plantebestanden, der skal være i overenstemmelse med de krav, der til enhver tid stilles til de studerende i de første 3 (ved en ny studieplan måske 4) semestre.

Det morede ikke OSTENFELD at holde forelæsninger (det var ofte mærkbart for de studerende), og fra min assistenttid ved Universitetet i hans sidste år véd jeg, at – som han sagde – »den uhyrlige forelæsningsbyrde ved Landbohøjskolen« var en medvirkende årsag til, at han søgte stillingen ved Universitetet.

Efter OSTENFELD rykkede dr. phil. AUGUST MENTZ fra Hede-selskabets moseafdeling ind som professor her. Ham morede det at holde forelæsninger, og de studerende nød dem, lærte af dem og morede sig også ofte over hans mange vittige og rammende sidebemærkninger. MENTZ lagde et stort arbejde i sine forelæsninger og udarbejdede omhyggelige manuskripter til dem. Han udsendte en ny udgave af OSTENFELD's »Grundrids«, og referater af hans forelæsninger over havebrugsbotanik blev udgivet af De studerendes Råd. Botanik for de veterinærstuderende havde ført en noget omflakkende tilværelse og var en tid blevet forelæst af professoren i plantefysiologi, FR. WEIS; men nu overtog MENTZ veterinærerne igen og lod dem først følge den almindelige gennemgang af den morfologiske og systematiske botanik. Det var en uheldig ordning, og der blev oprettet en særskilt forelæsningsrække over veterinærbotanik, som snart resulterede i udgivelsen af en lærebog i dette fag (»Veterinærplanter« 1935). Ved siden af en mængde andre arbejder udgav MENTZ i sin funktionstid ved Højskolen et nyt og meget omarbejdet oplag af sin fortræffelige bog »Danske Græsser og andre græsagtige Planter« (1. udg. 1902, 2. udg. 1935). Den og de 2 værker om nytteplanter, hvori han vel nok var primus motor (»Planteverdenen i Menneskets Tjeneste« sammen med C. H. OSTENFELD og »Nytteplanter« sammen med HJALMAR JENSEN og K. GRAM), har været af stor betydning for mange studerende.

Allerede O. G. PETERSEN foretog mange bestemmelser og revisioner af havens og forsthavens vedplanter. I OSTENFELD's og

MENTZ's tid fortsattes dette arbejde og kom efterhånden også i stigende grad til at omfatte urterne i haven og væksthushenes planter. Da Højskolens Arboret i Hørsholm blev oprettet i 1937, var det klart, at det ville øge bestemmelsesarbejdet væsentligt for afdelingen, efterhånden som træerne og buskene fremskaffedes og voksede til. Professor MENTZ havde i sine sidste år ved Højskolen været med til at få gennemført, at også landinspektørerne skulle have særlige forelæsninger i botanik, da det i længden var ganske uholdbart, at de skulle følge den elementære gennemgang af botanikken plus forelæsningerne over landbrugsbotanik.

Der var således lagt op til endnu mere arbejde for efterfølgeren, og da MENTZ søgte sin afsked i den løvbefalede alder, meldte der sig som ansøger kun én botaniker, undertegnede. Da det ikke kunne siges, at jeg var absolut ukvalificeret, fik jeg stillingen og tiltrådte i begyndelsen af 1938.

Min periode ved afdelingen er karakteriseret ved store forskydninger, som kan ses af det ledsagende diagram. Allerede MENTZ havde forøget timetallet stærkt, dels ved forelæsningerne over veterinærbotanik, dels ved en udbygning af det store fag havebrugsbotanik; den lille forøgelse, som jeg i første omgang bragte, skyldes dels botanik for landinspektører, dels øvelser (udenfor den egentlige undervisningsplan) for de landbrugsstuderende. Både OSTENFELD og MENTZ havde øget ekskursionernes antal, men jeg følte, at den katederbotanik, jeg evnede at give, i meget høj grad trængte til supplerung i naturens egen skole. Ekskursionernes antal steg derfor stærkt, og mine kolleger ved afdelingen har senere ydet deres i samme retning. På lærebøgernes område har jeg kun præsteret nogle nye udgaver af MENTZ's forelæsninger over havebrugsbotanik, og jeg skylder endnu Højskolen at skrive både en havebrugsbotanik og en forstbotanik, så meget mere som lærernes antal og det videnskabelige personales antal er blevet fordoblet, eller steget fra 2 til 5, hvis dendrologen medregnes, hvilket vil være korrekt, da hans afdeling og forøgelsen af lærerstaben har aflastet mig for meget arbejde.

I 1941 overtog magister LARSEN, med Højskolens billigelse og uden honorar, en væsentlig del af mine timer, men det blev snart for meget for ham (se også ovenfor), og 1943 overtog jeg igen hele undervisningen.

Da dr. phil. THORVALD SØRENSEN i 1944 blev videnskabelig assistent, gennemførtes en for mig gunstigere ordning, idet han fik et honorar for arbejdet og efterhånden (fuldtud, da han blev lektor i 1948) også overtog eksaminationerne i de fag, han læste over. Den

meget store forøgelse af timetallet fra 1944 skyldes navnlig en fuldstændig udnyttelse af undervisningstiden, der nu var blevet mulig; men også en udvidelse af praktiske øvelser i botanik, som de studerende var meget glade for. Lektor SØRENSEN underviste i elementær botanik for alle holdene og i specialfagene: landbrugsbotanik, landinspektørbotanik og veterinærbotanik, i alt i gennemsnit for et helt år 7 timer ugentlig, men i en væsentlig del af efterårssemesteret 10 timer. Afdelingens resterende fag, som læstes og stadig læses af undertegnede: forstbotanik og havebrugsbotanik, har i årsgennemnit også 7 timer, men i dele af semestrene 9 og 10 timer om ugen.

I THORVALD SØRENSEN'S første år var han således både lærer og eneassistent; lidt løs, videnskabelig assistance bevilgedes dog fra 1944, og fra 1946 fik afdelingen en fast, honorarlønnet, videnskabelig assistent.

1953 blev THORVALD SØRENSEN'S lektorat omdannet til et professorat med samme fagområde. Hans meget inspirerende og videnskabelige undervisning gav – i hvert fald de bedste af de studerende – stort udbytte. I sin læretid udarbejdede han – ved siden af det videnskabelige arbejde han udførte – et tillæg til MENTZ'S »Veterinærplanter« og kompendier i fagene landbrugs- og landinspektørbotanik.

I 1955 søgte THORVALD SØRENSEN til Universitetet, og som hans efterfølger valgtes blandt ansøgerne dr. phil. VALDEMAR MATHIAS MIKKELSEN, hvis videnskabelige speciale, indenfor hvilket han har publiceret betydelige arbejder, er planternes historie i Danmark på grundlag af mose- og gytjeundersøgelser samt strandengenes vegetation og dens biologi. MIKKELSEN gik kort efter sin tiltrædelse i gang med at skrive en lærebog i botanik til brug for undervisningen i elementær botanik og landbrugsbotanik. 1. del (morfologien) kom 1956 og 2. del (systematikken) 1957.

Da amanuensens lektorat i 1953 omdannedes til et professorat, fik afdelingen endelig 2 lærere og 2 videnskabelige assistenter, der begge nu er fastansatte amanuenser.

En kontor- og teknisk medhjælper fik afdelingen i 1949 og yderligere én i 1957.

Oprindelig delte afdelingen betjent med to andre afdelinger, men dette ændredes kort efter flytningen til, at betjenten var til rådighed for to afdelinger. Først i 1942 fik afdelingen enerådighed over en betjent.

Dendrologisk Afdeling er skabt ved, at der i 1950 på normeringsloven oprettedes en stilling som dendrolog ved Højskolen. Stillingen

blev straks besat med mag. scient. JOHAN LANGE. Afdelingen fik til huse i et rum, der med en væg blev skilt af fra systematisk afdelings herbarierum. Dendrologstillingen er en ren forskerstilling med arbejdsfelt først og fremmest i Højskolens haver og arboreter, men dernæst i høj grad i landets andre arboreter, parker og haver. Afdelingen kan karakteriseres som et oneman-show, der har resulteret i en række vigtige, dendrologiske afhandlinger, men den fortjener – for at kunne gøre tilstrækkelig fyldest – snart en udvidelse, både hvad plads og personale angår. Den har naturligvis stærk tilknytning til Afdelingen for systematisk Botanik, men lægger, som det er nu, beslag på en del af dennes ingenlunde rigelige plads og tekniske medhjælp.

K. GRAM